

АСПЕКТИ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ЗА ИЗМЕРВАНЕ И АНАЛИЗ НА БЕДНОСТТА В ОБЩЕСТВОТО

*Богдан Богданов**

*Днес хората знаят цената на всичко, но не и
стойността на каквото и да било.*

Оскар Уайлд

Въведение: измерване на бедността и богатството в условията на глобализираща се икономика

Още през 80-те години на миналия век според дефиниция на Европейския съюз бедните хора, семейства или групи хора са тези, чиито материални, културни или социални ресурси са ограничени по начин, който ги изключва от минимално приемливия начин на живот на общността, към която принадлежат. Съществуват и други дефиниции за феномена „бедност“ (*poverty*). Акцентът винаги е по отношение на прослойка или съвкупност от хора, които се нуждаят от подкрепата на държавата за своето духовно и физическо оцеляване. Отгук следва и поредица

* Д-р, заместник-председател на Националния статистически институт; e-mail: BBogdanov@nsi.bg.

от най-разнообразни социални политики, определящи солидарността във всяко едно общество.

Дефиницията за богатство (*wealth*) може да се представи като съвкупност от всички материални и нематериални ценности, поставящи сравнително малка социална прослойка от хора в привилегировано положение в обществото по отношение на начина на живот в различни негови аспекти.

Следва да се отбележи, че социалните изследвания като цяло, както и конкретните изследвания на „Домакинските бюджети“ и „Статистика на доходите и условията на живот“ (проведани в държавите от Европейския съюз) притежават един и същ недостатък: невъзможността да обхванат в представителна съвкупност богатите слоеве от населението на всяка страна, където се осъществяват такива изследвания. Тривиална истина е, че достъпът до богатите домакинства и семейства в едно общество е силно ограничен. Обикновено те живеят в трудно-достъпни жилища. Немалка част от тях живее в затворени комплекси с охрана. Очевидно е, че всеки поглед върху техния бит и финанси е почти невъзможен, като се изключат официално изисканите от държавата документи за техните доходи и сделки. В този смисъл трудно може да се направи задълбочен анализ за действителните измерения и различия за начина на живот на богатите и бедните в едно общество.

В настоящата статия последователно се разглеждат определени въпроси, свързващи феномена „бедност“: с възможностите за анализ чрез поредица от параметри (характеристики); основните методи (подходи) за измерване; връзката на този феномен с други социални явления и процеси в общественото пространство.

1. За бедността и богатството в условията на глобализираща се икономика

С какво трябва да започне едно измерване и анализ на бедността и богатството? Отговорът на този въпрос ще започне с това, на което сме свидетели сега в рамките на 10 основни аспекта от развитието на обществото. Между тях

съществува абсолютна и тотална взаимозависимост. Може да се изрази метафорично с *ефекта на пеперудата*¹, за да се обясни тяхната взаимозависимост, която е очевидна:

1. Глобализация на икономиката. Този процес има отрицателни и положителни аспекти. Редица известни учени, икономисти, психолози и политолози се опитват да анализират глобализацията като процес и бъдеще на развитие. Аргументите за и против са много и съдържат своите качествени основания. Това не позволява да се даде категорична оценка. Дори няма основание да се направи извод за наличието на баланс между отрицателните и положителните страни на глобализацията. Тези обстоятелства създават предпоставките за неопределеност и непредсказуемост. Това, което със сигурност се знае, е, че глобализацията е неизбежен процес, който не може да бъде спряен. Стремещт е той да бъде овладян и контролиран при реализирането на печеливши стратегии за развитието на всяко общество в национален и международен аспект. Като фрагмент от този стремеж се изпълняват и политиките за *ограничаване* на бедността в световен мащаб.

2. Печеливши стратегии за повишаване на образователното равнище и отвъд стратегията в това отношение (например оказва се, че бедността сред засегнатите прослойки в обществото може да се ограничи както чрез повишаване на образователното равнище, така и чрез спорт, култура и изкуство - едни добри направления за успешна политика в това отношение). Грамотността, добиването на ново светоусещане и познание увеличават потенциала на всяко общество. Човешкият капитал е основополагащ, когато се дава шанс за развитие на всеки индивид в едно общество. Това обстоятелство е предпоставка за *редуциране* на съществуващата бедност и неравенство.

3. Ускорено развитие на биотехнологиите, производствените и информационните технологии е възможно като следствие от повишаване на образователното равнище в едно общество. Тяхното развитие води до натрупване

¹ В теорията на хаоса **ефектът на пеперудата** е чувствителната зависимост от началните условия, където една малка промяна на параметър в нелинейна система може да доведе до големи разлики в по-късните състояния. Името на ефекта, дадено от *Едуард Лоренц*, произлиза от метафоричен пример как размахването на крилата на пеперуда може да доведе до драстични промени в развитието и траекторията на далечно торнадо (Източник: Уикипедия).

на ресурс за провеждане на успешни социални политики за *противопоставяне* на неравенството и бедността.

4. Ускоряваща се **динамика на пазара на труда** и пазарите на суровини и материални блага. Това е процес, който предполага преместването на мащабни производства, работна ръка и експерти в различни точки на света. Обстоятелство, дължащо се на глобализацията. Целта е този процес да се използва за създаването на по-справедливо, социално и солидарно общество. Натрупването на национално богатство е гаранция за развитието на социално общество и *разнообразие от възможни мерки* за борба срещу бедността.

5. **Нарастваща конкуренция** във всички сфери на обществото за по-добро качество и по-разнообразни стоки и услуги. Този процес генерира потенциал, който може да бъде градивен и креативен. Истинската сила на конкуренцията трябва да се търси във възобновяемите източници на енергия и опазването на околната среда. Това предопределя нови методи за работа, включващи и позитивни взаимоотношения между различни прослойки в обществото, за сметка на *премахване на социалното напрежение*, резултат на неравенство и бедност.

6. Непрекъснато **нарастваща цена на човешкия капитал**. Най-добрите фирми искат най-добрите експерти. Битката между тях в това отношение е безпрецедентна! По принцип високата цена на човешкия капитал се свързва с печеливш бизнес и просперираща национална икономика. Това, от своя страна, води към *ефективни* социални програми, които могат да генерират позитивни резерви от прослойките в обществото, считани за източник на бедност. Има се предвид стартиране на по-силна позитивна политика сред младите слоеве от това население.

7. Непрекъснат **глад за знания и информация** и подчертано доказани достоверни данни. Информацията е водеща сила за доброто управление и успешни стратегии при управление на ресурсите. Наред с това в този процес се очертава опасността от разпространението на дезинформация, която отчетливо влияе върху поведението на бедните слоеве от населението в обществото. Това налага още *по-действени политики срещу неграмотността*.

8. Локални **войни** и мащабно **замърсяване** на околната среда. За съжаление, негативните явления като цяло предопределят стрес, напрежение и генериране на бедност с дълготрайни последици и проблеми, отклоняващи време, ресурси и човешки капитал. На практика това са и явленията, предизвикващи масови миграционни вълни, заливащи страните от Европа. Този процес допълнително засилва потенциала на феномена „бедност“, което по-значимо и по-релефно се откроява в страните със сравнително по-слаба икономика.

9. Търговски **войни**, икономически **кризи** и глобално **политическо противопоставяне**. Това са явления, генериращи обедняването на големи прослойки от населението в широк мащаб. По принцип възстановяването на баланса след подобни негативни явления изисква много време и добро въздействие. В такива моменти пиковите надолу в общественото развитие могат да бъдат толкова резки и дълготрайни, че в отделна държава да се стигне до възникването на процеси с необратими последици, при които благоприятният изход остава неизвестен.

10. Свръхпроизводство и тотална **бедност** в различни части на света. Това означава, че трябва да се прави отчетлива разлика между абсолютна и относителна и субективна бедност. Крехкият баланс между тях в глобален мащаб много зависи от успешното партньорство на икономически водещите държави в света.

Следва да се отбележи, че негативните феномени, съпътстващи общественото развитие, въпреки че са предизвикани от човешка дейност, често се превръщат в неконтролируеми процеси, при което следва да се вземат адекватни решения, които могат да се превърнат в национално предизвикателство и изпитание. Това уточнение е важно, тъй като дългосрочното въздействие на негативните феномени върху общественото развитие може да се елиминира само със силата на познанието. Умението на полисмейкърите за разработването на социални политики предопределя въвеждането на баланс и справедливост в социалното пространство. В крайна сметка целта на всяка политика, при равни други условия, е да се редуцират и елиминират опасностите от социално напрежение, престъпност и други негативи в общественото развитие.

2. За бедните и богатите в света

Процесът на обедняване е сериозен проблем както в глобализацията се свят, така и за отделната държава. Според данни от статистически изследвания, включени в доклада на ООН за развитието на човека в навечерието на новото хилядолетие (1998 г.), през 1960 г. 20 на сто от хората в света, които живеят в най-богатите страни, са получавали 30 пъти по-голям доход от най-бедните 20 на сто. От 1995 г. тази ситуация се променя, като най-богатите са имали 82 пъти по-голям доход, т.е. почти три пъти по-голям отпреди 35 години. Отделните държави се вменват по различен начин в тази парадигма. За бедни страни, като Бразилия, тези съотношения са драстични. Изследванията там показват, че ако през 1960 г. половината от населението на страната е получавало 18 на сто от националния доход, то през 1995 г. този процент намалява на 11.6 на сто. В същото време най-богатите 10 на сто от бразилското население са получили 63 на сто от националния доход. В Русия сега най-богатите 20 на сто от населението получават 11 пъти повече от националния доход отколкото най-бедните 20 на сто. От този проблем не е пощадена и такава богата страна като САЩ. Според публикувани данни в списание „Нешънъл Джърнал“ доходите на най-бедната една пета от работещите семейства в Америка са намалели с 21 на сто за периода 1979 - 1995 г. с отчитане на инфлацията, докато през същия период доходите на най-богатата една пета са нараснали с 30 на сто. На 30 май 1998 г. сп. „Економист“ съобщава, че в САЩ има 170 милиардери, докато през 1982 г. те са били едва 13. Всички анализи показват, че през последните 30 години неравенството рязко се увеличава. Разбира се, вероятността този процес да стане реална заплаха за социалния мир е много по-голяма за икономически изоставащите отколкото за икономически проспериращите страни.

Увеличаващото се неравенство е създадо свят, в който 62-мата най-богати хора в света притежават толкова, колкото най-бедната половина от световното население. Броят на най-богатите е намалял драстично от 2010 г. насам, когато те

са били 338, а през 2014 г. са били 80. През 2015 г. те са вече 62-ма, като сред тях има 9 жени, според организацията Oxfam².

Изчисленията показват, че средствата на най-бедните хора на Земята, които са 3.6 млрд. души, са се стопили с 1 трилион долара от 2010 г. насам. Това е спад от 41%. В същото време броят на хората в графата „най-бедни“ се е увеличил с 400 милиона. И докато най-бедните стават все по-бедни, богатството на най-богатите 62-ма е нараснало с повече от половин трилион долара и вече възлиза на 1.76 трилиона долара. Прогнозата на Oxfam, че най-богатите хора ще притежават повече от всички останали през 2016 г., се сбъдна година по-рано - през 2015 година. От организацията призовават световните лидери, които се събират в Давос (20 - 23 януари), да вземат спешни мерки за „кризата с неравенството“ в световен мащаб. Според организацията за справяне с проблема е необходимо да се вземат три основни мерки - прекратяване на практиката укриване на данъци; увеличаване на инвестициите в обществени услуги и действия за повишаване на доходите на най-бедните. Приоритетна мярка е прекратяване на практиката да се използва „данъчен рай“ за укриване на данъци от богатите. Изчисленията на организацията показват, че „супербогатите“ са заделили в офшорни сметки средства в размер на 7.6 трилиона долара. Ако върху тези пари се плащаха данъци, това щеше да доведе до допълнителни 190 млрд. долара годишно за правителствата.

Изследователите посочват, че най-екстремално е неравенството между бедни и богати в Русия и САЩ. Така например през 1980 г. в Европа най-богатите 1% от хората притежават около 10% от националния доход. През 2017 г. най-богатите 1% притежават вече 12% от националния доход. Същият елит в САЩ има

² **Оксфам** (*Oxfam*) - международно обединение на 17 организации, работещи в повече от 90 страни на света. Целта на неговата дейност е решаването на проблемите с бедността и свързаната с нея несправедливост в целия свят. Целите на всички проекти на Оксфам, разбира се, са хората, на които е необходимо да се предоставят възможности за реализиране на техните права, лично да ръководят своя живот, да получават достойно възнаграждение за своя труд и т.н. Оксфам е бил основан в британския град Оксфорд през 1942 г. като **Оксфордски комитет за помощ на гладуващите** (англ. - *Oxford Committee for Famine Relief*). Първият комитет на Оксфам извън границите на Великобритания е бил създаден през 1963 г. в Канада. През 1965 г. организацията променя наименованието си от Оксфордски комитет за помощ на гладуващите на съкратения вариант OXFAM.

32%. В Русия тези съотношения са още по-драстични. Според оценка на Global Wealth Report за 2016 г. 1% от най-богатите в Русия притежават 74.5% от националното богатство.

3. Оценки на бедността в национален и международен аспект³

В табл. 1 данните, характеризиращи бедността в България, показват, че линията на бедност⁴ нараства за разглеждания период (2005 - 2018 г.) почти 2.5 пъти. Относителният дял на бедните не отбелязва определена тенденция на увеличение или намаление и се запазва около 22%. Показателите за неравенство имат сравнително по-ясна тенденция на повишение. Така например в началото на периода квантилното отношение 80/20⁵ е около 5 - 6, коефициентът на Джини⁶ - приблизително 35%, а в края на периода тези стойности се приближават до 8, а за коефициента - около 40%. Последните показатели сочат, че за 13 години неравенството в българското общество нараства. Относителният дял на бедните преди получаването на социалните трансфери въпреки известни колебания остава висок през последните години за периода (45.2% за 2018 г.). Тези данни са потвърждение за благоприятното значение на социалните трансфери за редуциране на бедността. В същото време тази тенденция показва и степента на натиск върху социалната система на страната.

От данните в таблицата може да се направи извод, че е налице неблагоприятна тенденция към *нарастващо разслояване на бедни и богати* в общественото пространство. Това се случва, въпреки че линията на бедност нараства, равнището на бедност не се повишава осезаемо и социалните трансфери не са загубили своята функция за смекчаване на бедността. В този смисъл развитието на процеса се характеризира с два аспекта - увеличаващо се отстояние между бедни и богати и запазване на дела на бедните в обществото.

³ Оценките за бедността са по данни от наблюдението „Статистика на доходите и условията на живот“ за периода 2005 - 2018 година.

⁴ Линията на бедност представлява 60% от медианния общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица.

⁵ Отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от населението.

⁶ Изчислява се на основата на данни от разпределението на лицата от домакинствата по доход и е нормиран в границите от 0 до 100.

1. Основни показатели за бедност в България за периода 2005 - 2018 година

Показатели	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Линия на бедност средномесечно - лв.	135.3	144.8	212.3	276.5	295.0	295.0	279.7	285.9	323.8	325.8	308.2	351.1	351.1
Лица под линията на бедност - хил.	1417	1691	1632	1657	1565	1672	1559	1528	1578	1586	1639	1665	1551
Относителен дял на бедните - % от населението	18.4	22.0	21.4	21.8	20.7	27.2	21.2	21.0	21.8	22.0	22.9	23.4	22.0
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери - % от населението	44.9	41.4	40.0	38.8	40.8	40.8	41.8	41.8	46.2	42.4	45.5	44.8	45.2
Квантилно отношение S80/20	5.1	7.0	6.5	5.9	5.9	6.5	6.1	6.6	6.8	7.1	7.7	8.2	7.7
Коефициент на Джини	31.2	35.3	35.9	33.5	33.2	33.2	33.7	35.4	35.4	37.0	37.7	40.2	39.6

Източник: НСИ.

Очаква се тези тенденции да имат съществено изменение в резултат на пандемията през 2020 година. Може да се отбележи, че като цяло пандемията ще ускори процесите за обедняване на населението в световен мащаб. Системите за социална защита ще бъдат поставени на изпитание. Опасността от нарастване на равнището на разслояване в обществото ще доведе до все по-осезателно *разтваряне на* ножицата между бедни и богати. Това, от своя страна, ще предизвика политически противоречия в общественото пространство и нарастване на социалното напрежение в национален и световен мащаб.

Данните от табл. 2 показват в сравнителен аспект размера на линията на бедност в евро, изчислена по стандарт на покупателната способност за държавите от Европейския съюз (ЕС) и няколко страни кандидатки. Това прави данните коректно сравними и приложими за по-точен аналитичен поглед по отношение на съществуващите различия между страните. Общото за всички страни е наличието на позитивна динамична промяна в размера на линията на бедност. Тя се повишава

през периода 2006 - 2018 г. за всички държави от ЕС без изключение. Особено чувствително е увеличението за бившите социалистически страни. За България, Латвия, Литва, Естония, Словакия, Румъния повишението е повече от два пъти. Очевидно икономическите връзки между държавите от ЕС способстват за повишаване на благосъстоянието и развитието. Успоредно с това следва да се отбележи, че линията на бедност е значимо по-ниска от тази в икономически развитите държави в Европейския съюз.

**2. Линия на бедност (60% от еквивалентния медианен доход) по страни,
изчислена в стандарт на покупателната способност (ППС)⁷ на
еквивалентно лице - евро**

Страни	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Белгия	9707	9787	10046	10501	10399	10859	11038	11738	11755	11953	12801	12566	12858
България	1920	1979	2859	3436	3531	3499	3418	3540	4052	4129	4045	4516	4343
Чешка република	4956	5305	5835	5666	5796	5993	6188	6481	6654	6991	7487	7579	7994
Дания	9688	10121	10561	10751	10770	11510	11537	11846	11992	12231	12813	12567	13008
Германия	9100	10395	10804	10770	10544	11037	11525	11687	11530	12219	12691	12750	13098
Естония	3376	3895	4538	4861	4448	4491	4734	5164	5545	6259	7120	7501	8084
Ирландия	9563	10633	10901	10386	10102	9999	9912	10039	9939	10594	11038	10912	11750
Гърция	6697	6873	7219	7521	7559	6976	6038	5427	5204	5281	5429	5411	5522
Испания	7335	7614	9026	9338	8967	8655	8582	8550	8517	8678	9208	9305	9595
Франция	8989	9089	10496	10644	10669	10897	11271	11516	11584	11931	12373	12203	12180
Хърватия	4567	4454	4417	4448	4644	4952	5391	5682	5926
Италия	8344	8698	9158	9140	9135	9466	9297	9189	9152	9237	9742	9904	10017
Кипър	9817	10951	10945	11256	10816	11497	11444	10299	9457	9188	9704	9886	10283
Латвия	2686	3352	4283	4279	3525	3566	3661	3868	4392	4855	5554	5534	6045
Литва	2772	3428	4111	4289	3611	3641	4034	4369	4557	4951	5618	5872	6410
Люксембург	15851	16108	16166	16256	15961	15961	15948	16818	16962	17571	17198	17604	19197
Унгария	3646	3894	3958	4097	4025	4281	4563	4366	4535	4751	4960	4984	5164

⁷ Паритетите на покупателната способност (ППС) са индикатори за различието в ценовите равнища между страните. ППС показват колко парични единици струва дадено количество стоки и услуги в различните страни. ППС могат да се използват като валутни конвертори за превръщане на изразените в национална валута разходи в единна условна валута (Стандарт на покупателната способност, СПС), елиминирайки ефекта от ценовите различия между страните (Източник: НСИ).

Малта	7246	7465	7958	8146	8023	8417	8760	9149	9412	10052	10358	10722	10857
Нидерландия	9897	10522	11485	11618	11288	11300	11387	11536	11283	11632	12713	12710	12855
Австрия	10452	10686	11359	11683	11710	12255	12361	12542	12997	13189	13842	14006	13913
Полша	3057	3365	4039	4417	4547	4993	5181	5495	5736	5970	6519	6635	6962
Португалия	5157	5349	5702	5655	5837	5773	5877	5892	6075	6190	6483	6475	6522
Румъния	..	1670	1837	2066	2122	2186	2226	2332	2408	2614	2835	3182	3745
Словения	7292	7753	8287	8599	8009	8364	8563	8527	8597	9061	9150	9130	9487
Словакия	2772	3365	4058	4694	5016	5385	5879	5743	5883	6132	6280	6344	6416
Финландия	8886	9145	9933	10421	10327	10760	11146	11507	11550	11658	11998	11882	12037
Швеция	9058	9545	10459	10885	10535	10819	11366	12017	11718	12092	12573	12095	12211
Обединено кралство	10578	11267	11126	10091	9521	9466	9868	10060	10138	10669	10378	10826	10810
Исландия	11136	11937	12978	12958	10963	10826	10826	11676	12080	12482	13316
Норвегия	12119	12420	13871	14402	13945	14519	15344	16069	16715	16994	16602	15740	15832
Швейцария	..	12337	12950	13519	13367	13756	14486	15439	15447	15954	16615	16211	16141
Република Северна Македония	2350	2396	2458	2734	2964	3179	3290
Сърбия	2863	2761	2833	2999	3087	3165
Турция	2116	2434	2486	2682	2608	2859	3112	3163	3274	3397	3901	3987	..

Източник: Евростат.

Табл. 3 е производна на предходната и показва съществуващото различие между страните, съотнесени към Люксембург, където размерът на линията на бедност в евро е приета за база, равна на 100. Целта е да изпъкне по-ясно разликата по отношение на линията на бедност за най-богатата страна в Европа, сравнена с другите държави от ЕС. Данните за България показват, че страната ни се намира на едно от последните места в това отношение - относителният дял на линията на бедност за страната е едва 22.6% спрямо тази за Люксембург през 2018 година. Очевидно, бедните в страните със слабо развита икономика живеят сравнително по-бедно в сравнение с бедните от икономически развитите страни в Европа. Нашата страна е съизмерима с Румъния и другите страни, които не са членове на ЕС, където относителният дял на тяхната линия на бедност спрямо размера на тази за Люксембург в края на периода е, както следва: Сърбия - 16.5%, Република Северна Македония - 17.1%, и Турция - 22.6% (за 2017 г.). Сравнително много по-близо до стандарта на Люксембург са Норвегия - 82.5%, Швейцария - 84.1%, и Австрия - 72.5% за края на разглеждания период. Може да се отбележи, че за някои

от страните - Румъния, Литва, Латвия, Естония, Полша и Словения, включително и нашата, влизането в ЕС е повлияло положително по отношение на забележимата тенденция към повишаване на линията на бедност в абсолютен и относителен размер за разглеждания период.

Следва да се отбележи, че независимо от това обстоятелство България си остава една от най-бедните страни в Европейския съюз. Може да се каже, че страната ни е на едно от последните места (преди Румъния) в тази тревожна класация през разглеждания период от време (дори се наблюдава понижение в процента на съотношение спрямо Люксембург за 2018 г.).

3. Съотношение на линията на бедност (60% от еквивалентния медианен доход) за Люксембург в сравнение с други страни, изчислена в стандарт на популателната способност (ППС) на еквивалентно лице - проценти

Страни	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Белгия	61.2	60.8	62.1	64.6	65.2	68.0	69.2	69.8	69.3	68.0	74.4	71.4	67.0
България	12.1	12.3	17.7	21.1	22.1	21.9	21.4	21.0	23.9	23.5	23.5	25.7	22.6
Чешка република	31.3	32.9	36.1	34.9	36.3	37.5	38.8	38.5	39.2	39.8	43.5	43.1	41.6
Дания	61.1	62.8	65.3	66.1	67.5	72.1	72.3	70.4	70.7	60.6	74.5	71.4	67.7
Германия	57.4	64.5	66.8	66.3	66.1	69.1	70.6	69.5	68.0	69.5	73.8	72.4	68.2
Естония	21.3	24.2	28.1	29.9	27.9	28.1	29.7	30.7	32.7	35.6	41.4	42.6	42.1
Ирландия	60.3	60.0	67.4	63.9	63.3	62.6	62.2	59.7	58.6	60.3	64.2	62.0	61.2
Гърция	42.2	42.7	44.7	46.5	47.4	43.7	37.9	32.3	30.7	30.1	31.6	30.7	28.8
Испания	46.3	47.3	55.8	57.4	56.2	54.2	53.8	50.8	50.2	49.4	53.5	52.9	50.0
Франция	56.7	56.4	64.9	65.5	66.8	68.3	70.7	68.5	68.3	67.9	71.9	69.3	63.4
Хърватия	28.6	27.9	27.7	26.4	27.4	28.2	31.3	32.3	30.9
Италия	52.6	54.0	56.6	56.2	56.2	59.3	58.3	54.6	54.0	52.6	56.6	56.3	52.2
Кипър	61.9	68.0	67.7	69.2	67.8	72.0	71.8	61.2	55.8	52.3	56.4	56.2	53.6
Латвия	16.9	20.8	26.5	26.3	22.1	22.3	23.0	23.0	25.9	27.6	32.3	31.4	31.5
Литва	17.5	21.3	25.4	26.4	22.6	22.8	25.3	26.0	26.9	28.2	32.7	33.4	33.4
Люксембург	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Унгария	23.0	24.2	24.5	25.2	25.2	26.8	29.6	26.0	26.7	27.0	28.8	28.3	26.9
Малта	45.7	46.3	49.2	50.11	50.3	52.7	54.9	54.4	44.5	57.2	60.2	61.0	56.6
Нидерландия	62.4	65.2	71.0	71.5	70.7	70.8	71.4	68.6	66.5	66.2	73.9	72.2	67.0
Австрия	65.9	66.3	70.3	71.9	73.4	76.8	77.5	74.6	76.6	74.5	80.5	79.6	72.5
Полша	19.3	20.9	25.0	27.2	28.5	31.3	32.5	32.7	33.8	34.0	37.9	37.7	36.3
Португалия	32.3	33.2	35.3	34.5	36.6	36.2	36.8	35.0	35.8	35.2	37.7	36.8	34.0

Румъния	..	10.4	11.4	12.7	13.2	13.7	14.0	13.9	14.2	14.9	16.5	18.1	19.5
Словения	46.0	48.1	51.3	52.9	50.2	52.4	53.7	50.7	50.7	51.6	53.2	51.9	49.4
Словакия	14.5	20.9	25.1	28.9	31.4	33.7	36.9	34.1	34.7	34.9	36.5	36.0	33.4
Финландия	56.1	56.8	61.4	64.2	64.7	67.4	69.9	68.4	68.1	66.3	69.8	67.5	62.7
Швеция	57.1	59.3	64.7	67.0	66.0	67.8	71.3	71.5	69.1	68.8	73.1	68.7	63.6
Обединено кралство	66.7	69.9	68.8	62.1	59.7	59.3	61.9	59.8	59.8	60.7	60.3	61.5	56.3
Исландия	70.3	74.1	80.3	79.7	68.7	64.1	67.9	69.4	71.2	71.0	77.4
Норвегия	76.5	77.1	85.8	88.6	87.4	91.0	96.2	95.5	98.5	96.7	96.5	89.4	82.5
Швейцария	..	76.6	80.1	83.2	83.7	86.2	90.8	91.8	91.1	90.8	94.5	92.1	84.1
Република Северна Македония	14.7	14.2	14.5	15.6	17.2	18.1	17.1
Сърбия	17.0	16.3	16.1	17.4	17.5	16.5
Турция	13.3	15.1	15.4	16.5	16.3	17.9	19.5	18.8	19.3	19.3	22.7	22.6	..

Забележка: Изчисленията са на автора.

Равнището на бедност в отделните страни е представено в табл. 4. Тенденцията на този показател не е така релефно изразена както при линията на бедност за посочения период. Наблюдават се колебания през отделните години за разглежданите страни от Европейския съюз, но като цяло флукуациите не са особено забележими. Това показва устойчивост на бедността, изразена чрез този показател. Показва също, че социално-икономическите мерки и политики се влияят от много фактори - външни и вътрешни, които невинаги са позитивни по отношение на възможностите за редуциране на бедността във всяка отделно взета страна. Отчетливо по-високо е равнището на бедност в няколко бивши социалистически страни. За последната година на периода (2018 г.) България, Литва Латвия, Естония и Румъния са почти на едно и също равнище - 22 - 23%. Под това равнище са икономически развитите държави в Европейския съюз.

**4. Равнище на бедност
(60% от еквивалентния медианен доход) по страни - %**

Страни	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Белгия	14.7	15.2	14.7	14.6	14.6	15.3	15.3	15.1	15.5	14.9	15.5	15.9	16.4
България	18.4	22.0	21.4	21.8	20.7	22.2	21.2	21.0	21.8	22.0	22.9	23.4	22.0
Чешка република	9.9	9.6	9.0	8.6	9.0	9.8	9.6	8.6	9.7	9.7	9.7	9.1	9.6
Дания	11.7	11.7	11.8	13.1	13.3	12.1	12.0	11.9	12.1	12.2	11.9	12.4	12.7
Германия	12.5	15.2	15.2	15.5	15.6	15.8	16.1	16.1	16.7	16.7	16.5	16.1	16.0
Естония	18.3	19.4	19.5	19.7	15.8	17.5	17.5	18.6	21.8	21.6	21.7	21.0	21.9
Ирландия	18.5	17.2	15.5	15.0	15.2	15.2	16.6	15.7	16.4	16.3	16.6	15.6	14.9
Гърция	20.5	20.3	20.1	19.7	20.1	21.4	23.1	23.1	22.1	21.4	21.2	20.2	18.5
Испания	20.3	19.7	19.8	20.4	20.7	20.6	20.8	20.4	22.2	22.1	22.3	21.6	21.5
Франция	13.2	13.1	12.5	12.9	13.3	14.0	14.1	13.7	13.3	13.6	13.6	13.2	13.4
Хърватия	20.6	20.9	20.4	19.5	19.4	20.0	19.5	20.0	19.3
Италия	19.3	19.5	18.9	18.4	18.7	19.8	19.5	19.3	19.4	19.9	20.6	20.3	20.3
Кипър	15.6	15.8	15.9	15.8	15.6	14.8	14.7	15.3	14.4	16.2	16.1	15.7	15.4
Латвия	23.5	21.2	25.9	26.4	20.9	19.0	19.2	19.4	21.2	22.5	21.8	22.1	23.3

Литва	20.0	21.2	20.9	20.3	20.5	19.2	18.6	20.6	19.1	22.2	21.9	22.9	22.9
Люксембург	14.1	13.5	13.4	14.9	14.5	13.6	15.1	15.9	16.4	15.3	16.5	18.7	18.3
Унгария	15.9	12.3	12.4	12.4	12.3	14.1	14.3	15.0	15.0	14.9	14.5	13.4	12.8
Малта	14.2	15.1	15.3	14.9	15.5	15.6	15.1	15.7	15.9	16.3	16.5	16.7	16.8
Нидерландия	9.7	10.2	10.5	11.1	10.3	11.0	10.1	10.4	11.6	11.6	12.7	13.2	13.3
Австрия	12.6	12.0	15.2	14.5	14.7	14.5	14.4	14.4	14.1	13.9	14.1	14.4	14.3
Полша	19.1	17.3	16.9	17.1	17.6	17.7	17.1	17.3	17.0	17.6	17.3	15.0	14.8
Португалия	18.5	18.1	18.5	17.9	17.9	18.0	17.9	18.7	19.5	19.5	19.0	18.3	17.3
Румъния	..	24.6	23.6	22.1	21.6	22.3	22.9	23.0	25.1	25.4	25.3	23.6	23.5
Словения	11.6	11.5	12.3	11.3	12.7	13.6	13.5	14.5	14.5	14.3	13.9	13.3	13.3
Словакия	11.6	10.6	10.9	11.0	12.0	13.0	13.2	12.8	12.6	12.3	12.7	12.4	12.2
Финландия	12.6	13.0	13.6	13.8	13.1	13.7	13.2	11.8	12.8	12.4	11.6	11.5	12.0
Швеция	12.3	10.5	12.2	13.3	12.9	14.0	14.1	14.8	15.1	16.3	16.2	15.8	16.4
Обединено кралство	19.0	18.6	18.7	17.3	17.1	16.2	16.0	15.9	16.8	16.6	15.9	17.0	18.9
Исландия	9.6	10.1	10.1	10.2	9.8	9.2	7.9	9.3	7.9	9.2	8.8
Норвегия	12.0	11.9	11.4	11.7	11.2	10.5	10.0	10.9	10.9	11.9	12.2	12.3	12.9
Швейцария	..	15.0	15.7	15.6	15.0	15.0	15.9	14.5	13.8	15.6	14.7	15.5	14.6
Сърбия	24.5	25.0	26.7	25.9	25.7	24.3
Турция	26.7	24.7	24.7	25.3	24.4	23.5	23.7	23.1	23.0	22.5	22.8	22.2	..

Източник: Евростат.

В заключение следва да се отбележи, че **независимо от нарастването на линията на бедност в посочените страни за разглеждания период от време, равнището на бедност практически остава без забележими изменения.** От една страна, това може да се обясни с провеждането на политики, които ограничават мащабите на бедността. От друга страна, се показва устойчивостта на този феномен във всяка от страните. Остава въпросът за естеството на тази устойчивост и възможността за влияние върху нея.

4. Методики за официална линия на бедност за България

От 2019 г. в България с методика, публикувана в „Държавен вестник“, се въвежда нова официална линия на бедност по данни от изследването „Статистика на доходите и условията на живот“, което се провежда от Националния статистически институт (НСИ). С тази методика се отменя старата, публикувана в „Държавен

вестник“ от 2006 г., с която за първи път се въвежда официална линия на бедност в страната по данни от регулярно осъществяваното от НСИ изследване „Наблюдение на домакинските бюджети“.

Какви са основните прилики и разлики в двете методики? В следващите редове са представени главните моменти за определяне на официалната линия на бедност.

1. За първи път методика на официалната линия на бедност е публикувана в „Държавен вестник“, бр. 89 от 6.11.2006 година. Източникът е „Изследване на домакинските бюджети“ в Република България, провеждано от НСИ. Изчислява се като процент от общия нетен медианен еквивалентен доход на основата на предварително дефинирани минимални жизнени потребности, включващи: дневен калориен прием от 2 700 килокалории на еквивалентна единица; процентно съотношение между равнището на разходите за потреблението на **хранителни** стоки и равнището на разходите за **нехранителни** стоки и услуги, съответстващо на средното съотношение на 20-те процента от домакинствата с най-ниски доходи.

2. Методиката за бедност е променена и е публикувана в „Държавен вестник“, бр. 76 от 27.09.2019 година. Новата методика се основава на данните от изследването „Статистика на доходите и условията на живот“, осъществявано ежегодно от НСИ. Изчислява се като произведение от размера на линията на бедност при 60% от общия нетен медианен еквивалентен доход и индекса на потребителските цени. Използва се индексът на потребителските цени на малката по състав кошница, съдържаща определени социалнополезни и жизненонеобходими стоки и услуги, които са от съществено значение за биологичното и социалното съществуване на отделния човек и домакинство със сравнително ниски доходи.

3. Двете методики си приличат по отношение на статистическите понятия и техники при обработката на разпределенията на домакинствата по доход. Линията на бедност представлява процент от медианния общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица. Медианата е значението на признака (дохода) на единицата (домакинството) в статистическия ред, която се намира в средата. Статистическият ред е нареждане на единиците по размера на признака в низходящ или възходящ ред. В конкретния случай това е домакинството, което дели статистическия ред на две

равни части - *условно на бедни и небедни*. Изчисленията са направени, като е използвана скала на еквивалентност, за да се отрази икономията от ресурси в резултат от съвместното съжителство на лицата в рамките на едно домакинство. На практика това е тази част от доходите, която се изразходва за материални блага, еднакво необходими, неделими и полезни за всички членове на домакинството - например разходите за покупката на телевизор, заплащането на отоплението и осветлението в дома и други. Използвана е еквивалентната скала на Евростат, както следва: 1 - за първия член на домакинството; 0.5 - за всеки следващ възрастен член; 0.3 - за дете под 14 години. По този начин едно домакинство, състоящо се от мъж и жена с дете под 14 години, се приравнява на 1.8 еквивалентни единици.

4. Различията между двете методики са по отношение на източниците на данни и процента, който определя равнището на бедност - относителния дял на бедните под линията на бедност. Следва да се отбележи, че методиката от 2006 г. няма точно определен процент от медианния доход, с което се фиксира този слой от домакинства, които са бедни. За сметка на това има значими параметри, които определят бедните в обществото - калориен прием на хранителни продукти и съотношението между разходите за хранителни и нехранителни стоки от 20-те процента най-бедни домакинства. В този смисъл може да се отбележи, че при тази методика се използват основни и значими параметри - **разпределение на домакинствата по доход, калориен прием на хранителни продукти, съотношение на разходи** между хранителни и нехранителни стоки на бедните от първите две децилни групи. Това обстоятелство гарантира добра идентификация на бедните. В методиката още се определят критерии (условия) за актуализация на линията на бедност.

В методиката от 2019 г. този процент е фиксиран - 60%. Формулата от методиката⁸ включва индекс на цените на малката по състав кошница от стоки и

⁸ $LB_{t+1} = PLSILC_{t-1} * (PISB_{t-1}/100)$,

където:

t е текуща календарна година;

t-1 - предходна календарна година;

t+1 - следваща календарна година;

LB - линия на бедност за страната;

PLSILC - линия на бедност на еквивалентна единица според данни от изследването EU-SILC;

услуги. С този подход се гарантира актуалността на линията на бедност, тъй като всяко изследване „Статистика на доходите и условията на живот“ визира доходите от предходна година. Чрез умножение на определената линия на бедност от предходната година с индекса на цените от настоящата година се получава нова стойност на линията на бедност. Тази нова линия на бедност е стойност от несъществуващо реално разпределение на домакинствата по доход. Това налага да се приеме относителният дял на бедните от предходната година, отговарящи на линия на бедност 60% от медианния доход.

Възниква въпросът: **Какво налага използването на тази сравнително по-опростена методика, която е по-малко точна при определяне на линията на бедност, респективно на бедните слоеве от населението?** Другият въпрос е коя е истинската причина за промяна на методиката за определяне на линията на бедност?

5. Относителен или абсолютен подход за измерване на бедността - аргументи и факти

Относителният подход за измерване на бедността се основава на разпределението на домакинствата по доход. Абсолютният подход се основава на кошница от избрани стоки и услуги, за които се счита, че са достатъчни за биологичното и социалното оцеляване на бедните домакинства. Това са принципните постановки, които очертават най-добре различията между двата подхода и са въведение към данните и изводите в следващите редове на изложението.

Данните от табл. 5 показват, че богатите страни като САЩ, Обединеното кралство, Германия, Франция, Австрия, Швеция, Люксембург, Белгия и Дания имат по-ниско **равнище на абсолютна бедност - P_{Ra}** (границите са от 0.8% в Люксембург до 13.7% в Обединеното кралство, или разлика от 12.9 процентни пункта) отколкото страните с ниски доходи като Италия, Испания, Португалия и Гърция (в граници от 29.0% в Италия до 52.6% в Португалия, или разлика от 23.6 процентни пункта).

PISB - индекс на цените на малка по състав кошница, обявен от НСИ, за декември на година t-1 спрямо декември на предходната календарна година (ДВ, бр. 76 от 27.09.2019 г.).

В същото време не се наблюдават такива драстични разлики по отношение на **абсолютните линии на бедност - PLa**, измерени в паритет на покупателната способност - ppp⁹ (с граници от 7 771 ppp в Ирландия до 9 129 ppp във Франция, или разлика от 17.5%).

5. Релативни¹⁰/абсолютни методи¹¹ за измерване на бедността: линии и равнища на бедност; коефициенти на Джини по страни през 2000 година¹²

	PLr (в ppp USD)	PLa (в ppp USD)	PRr (%)	PRa (%)	Gini (нормиран в границы от 0 до 1)
Белгия	10182	8824	13.3	6.8	0.280
Дания	10610	8842	10.8	6.7	0.216
Германия	27533	8590	11.1	6.9	0.253
Гърция	5695	8447	20.5	42.8	0.328
Испания	7121	8648	18.8	30.0	0.327
Франция	9443	9129	15.4	13.5	0.270
Ирландия	8326	7771	21.4	18.2	0.288
Италия	7150	8580	19.3	29.0	0.294
Люксембург	15265	8650	12.5	0.8	0.265
Нидерландия	9260	8951	11.3	10.3	0.261
Австрия	10062	8889	11.9	7.3	0.242
Португалия	4832	8456	20.1	52.6	0.369
Финландия	8243	8656	11.4	14.7	0.244
Швеция	8590	8303	10.4	9.3	0.242
Обединено кралство	9900	9075	17.1	13.7	0.306
САЩ	13729	8924	23.5	11.0	0.394

Източник: „Monitoring absolute and relative poverty „not enough“ is not the same as „much less“, The review of income and wealth, series 57, number 2, june 2011.

⁹ Purchasing Power Parity - съотношение на две или повече парични единици валута на различни страни, установени по тяхната покупателна способност, отнесена към определен набор от стоки и услуги.

¹⁰ Релативната линия на бедност (Relatively poverty of line - PLr) и равнището на бедност (Relatively poverty of level - PRr) се изчисляват като стойност, равняваща се на 60% от еквивалентния медианен доход на домакинствата.

¹¹ Абсолютната линия на бедност (Absolutely line of poverty - PLa) и равнището на бедност (Absolutely level of poverty - PRa) се изчисляват, като се използва методиката на Моли Оршански, разработена през 1960 г. в САЩ.

¹² Данните по страни са от 2000 г. и са показателни за **различията** между релативната и абсолютната линия на бедност (PLr и PLa), които предопределят и равнищата на бедност (PRr и PRa).

Разликите между страните по отношение на **равнището на относителна (релативна) бедност - PRg**, са сравнително по-малки отколкото по отношение на абсолютната (в границите от 10.4% в Швеция до 23.5% в САЩ, или 13.1 процентни пункта). Наред с това съществено по-значими са разликите по отношение на **относителните (релативни) линии на бедност - PLg** (с граници от 4 832 ррр в Португалия до 15 265 ррр в Люксембург, или над три пъти).

Когато се разглежда коефициентът на Джини, се налага обобщаващият извод, че страните с високи стойности на линията на бедност (абсолютна и относителна) и с ниско равнище на бедност (абсолютно и относително) имат ниска степен на неравенство (например Германия - 0.253), а тези с ниска стойност на линията на бедност и високо равнище на бедност са с високи стойности на същия коефициент (Португалия - 0.369). Може да се отбележи също, че коефициентът на Джини е с най-висока стойност в САЩ (0.394), а с най-ниска стойност в Дания (0.216). Тези страни имат сравнително висок стандарт на живот, който постигат чрез растеж на икономиката, съчетавайки различни социално-икономически и политически подходи.

Анализът на данните от таблицата също показва различия между основните показатели на бедност, изчислени при използването на релативния и абсолютния метод за измерване на бедността. Във връзка с това изпъква и социалната роля по отношение на измерването на бедността с тези измерители. Това е пример, чрез който се налага изводът, че **показателите за абсолютната бедност дават възможност за определяне на политики, водещи към подобряване на стандарта на живот на бедните слоеве от населението в страните със сравнително по-слабо развита икономика. Показателите за релативната бедност са по-добре приложими при измерване на бедността в страните с развита икономика.** Те разкриват прогреса по отношение на разпределението на населението по доход, при което се открояват слоевете от населението с по-ниски доходи, което не е задължително и не означава категорично, че са бедни.

По принцип всяка отделна страна измерва бедността, използвайки методика, съобразена с икономическото равнище, а също и със спецификите, особеностите и материалните ресурси, с които разполага. Стремешът е да се прилагат социални

политики на оптималната справедливост към бедните слоеве, които може да си позволи дадена страна.

Цитираните данни са от статия, посочена в забележката на с. 17, със знаковото заглавие „Наблюдението на абсолютната и относителната бедност „не е достатъчно“ и не е същото като „много по-малко“. Резултатите от изследването заслужават да бъдат коментирани, тъй като поставят важни акценти върху подходите за измерване на бедността и тяхното значение за ефективна социална политика в даден момент и на дадено място. Очевидно е, че феноменът „бедност“ изисква гъвкав подход по отношение на измерването и последващия анализ и материализация на управление в обществото като цяло. В този смисъл изборът на подход за измерване на бедността е важен сегмент от социалната политика на всяко правителство. От тази политика в голяма степен зависи устойчивото развитие на обществото.

6. Кратък коментар за корелационните зависимости между неравенството на доходите и ключови индикатори на социалното развитие

В табл. 6 е представена корелационната зависимост между неравенството на доходите и ключови индикатори на социалното развитие. Известно е, че корелационната зависимост се разглежда от теорията на статистиката като смутена функционална зависимост, което означава, че в стойността на отделния параметър имплицитно се включват и други фактори, които не са включени в модела на Пирсън. Това означава още, че корелационната зависимост може да бъде повлияна например от провеждани политики, достоверността на данните и т.н.

Показателите в таблицата са изчислени въз основа на международни данни, получени от изследвания, проведени в началото на 2000 година. Авторите на изследването не посочват конкретната информация за изчисляване на коефициентите на корелация¹².

¹² Може да се предполага, че при изчисляване на коефициентите на корелация са използвани данни от изследвания, осъществени в поредица от страни. Тези данни включват оценки за определен брой социални индикатори, като посочените в таблицата, и съответно значим/и измерител/и на неравенството за съответната страна.

6. Корелационни коефициенти на Пирсън (R)¹³ и статистическа значимост (P) за зависимост между неравенството на населението по доходи и избрани социални индикатори

Индикатори	R	P
Доверие	-0.66	< 0.01
Продължителност на живота	-0.44	0.04
Детска смъртност	0.42	0.04
Затлъстяване	0.57	< 0.01
Психични болести	0.73	< 0.01
Образование	-0.45	< 0.04
Раждания в тийнейджърска възраст	0.73	< 0.01
Самоубийства	0.47	< 0.02
Брой на хора, лишени от свобода	0.75	< 0.01
Социална мобилност	0.93	< 0.01
Индекс на опиати	0.63	< 0.01
Обществени разходи за здравеопазване	-0.54	< 0.01
Благоденствие на децата	-0.71	< 0.01
Рециклиране	-0.82	< 0.01

Източник: „Патология на неравенството“, с. 369.

От данните в таблицата може да се направи изводът, че параметрите са устойчиви във времето, т.е. едва ли може да се очаква значима промяна с обратен знак по отделните социални индикатори. Корелационните зависимости се очертават като статистически закономерности поне в обозримото бъдеще. Може да се очаква, че тези параметри ще се променят в негативна посока, като се има предвид, че неравенството в отделните страни в света не се понижава, а се увеличава. Така например данните показват, че корелационната зависимост между неравенството на доходите и доверието (към управляващите) е с отрицателен знак

¹³ От теорията на статистиката е известно, че коефициентът на корелация (R) е нормиран в границите от -1 до +1.

и сравнително висока стойност (-0.66). Очевидно е, че при нарастване на неравенството и социалното напрежение може да се очаква понижаване на доверието между управлявани и управляващи. Същият пример може да се представи и с отрицателната корелационна зависимост между неравенството в доходите и образователното равнище (-0.45). В съвременния свят на технологично развитие образованието има ключово развитие за отделния човек, социална прослойка и обществото като цяло. В специално писмо до Конгреса от 20 февруари 1961 г., посветено на образованието, Джон Ф. Кенеди отбелязва: „Напредъкът на нацията ни не може да бъде по-бърз от този на образованието ни. Човешкият разум е нашият основен ресурс“. Едва ли може да се добави повече. Актуалността на тази визия винаги ще съпътства човешкото развитие като цяло.

Високи отрицателни стойности на коефициента на корелация се наблюдават също по отношение на „благоденствието на децата“ (-0.71) и „рециклирането“ (-0.82).

Респективно с нарастване на неравенството се увеличават: „психичните болести“, при които коефициентът на корелация е със значима положителна стойност - 0.73; „ражданията в тийнейджърска възраст“ - 0.73; „броят на хората, лишени от свобода“ - 0.75; „социалната мобилност“ - 0.93, продиктувана от необходимостта да се търсят по-добри условия за работа и живот.

Следователно **поредица от критични сегменти** в развитието на обществото като цяло нараства и увеличава своите мащаби със засилване на неравенството. Данните показват, че след Втората световна война се ускорява и увеличава материалното и финансовото отстояние между малка прослойка от много богати и голям брой бедни. Тази ситуация се наблюдава в международен аспект с ускоряване на процесите на глобализация - все по-нарастваща и открояваща се пропаст между бедни и богати страни. В същото време се наблюдават същите процеси и в отделните държави, където пазарната икономика, допускаща нарушаване на правила и закони, способства за задълбочаването на кризата между бедни и богати. Може да се допълни, че остротата на тези процеси на обедняване са по-ярко изразени в икономически бедните и зависими държави,

където социалните системи, създадени за редуциране и омекотяване на бедността, страдат от хроничен недостиг на средства.

Заключение

В изложението са представени определени аспекти от същността на феномена „бедност“ и начините за неговото измерване. В своята книга „География на мъдростта“ известният журналист Ерик Уайнър пише: „Знанието остарява бързо. Методите - не“ (с. 42). В този смисъл предходните редове са опит да се добави нов *малък фрагмент знание* към изучаването и изследването на феномена „бедност“, който съпътства човешката цивилизация от древността до наши дни.

Данните показват, че най-богатите страни са тези, които съумяват да ограничат процесите на обедняване и да запазят устойчивото развитие на националната си икономика, изпреварвайки другите страни. Очевидно това не е достатъчно, за да се поддържа балансът в световен мащаб в условията на глобализация и съпътстващите я явления и процеси. Естественото продължение е формирането на мощни конгломерати от държави, каквито в момента са Европейският съюз и БРИКС (Бразилия, Русия, Индия, Китай и Република Южна Африка). Тези съюзи могат да се разглеждат в положителен аспект по отношение на икономическите възможности за контрол и редуциране на процесите на обедняване на населението по света.

Наред с това Тома Пикети в книгата си „Капиталът през 21 век“ препоръчва да се подхване борба срещу неравенството, като например се въведе световен финансов регистър, който да затрудни укриването на данъци и прането на пари. Той и неговият екип призовават да се улесни достъпът до образование на децата от победни семейства. Предлагат се също няколко инструмента: прогресивен подоходен данък, повече права за работниците и служителите при вземането на бизнес решения и приемливи минимални работни заплати.

Следва да се отбележи тривиалната истина, че бедността не може да бъде изкоренена напълно и да се създаде общество от небедни или само от богати. В случая можем да се съгласим с написаното от Харари: „В исторически план обществата са страдали от два вида бедност: социална бедност, която отнема на част от хората възможностите, на които останалите се радват; и биологична

бедност, която застрашава самия живот на хората поради липса на храна и подслон. Вероятно социалната бедност не може никога да бъде елиминирана напълно, но в много страни биологичната бедност вече е в миналото“ („Sapiens. Кратка история на човечеството“, с. 247). Разбира се, има отделни райони, където съществува масов глад, но както посочва Харари, това винаги е причинено повече от политиката отколкото от природни бедствия, както е било в миналото („Номо Деус. Кратка история на бъдещето“, с. 9). В този смисъл той отбелязва, че „Глобализацията ще обедини света хоризонтално, заличавайки националните граници, но същевременно ще раздели човечеството вертикално“ („21 урока за 21-ви век“, с. 71).

На практика бедността може да генерира социално напрежение в национален и международен аспект. Целта на всички политики в социалната област е бедността да се редуцира и да се доведе до граници, при които социалното напрежение няма да има деструктивни и ерозиращи свойства по отношение на развитието на отделното общество. В този смисъл може да се приеме като предупреждение и написаното от Стийлиц в книгата му „Голямото разделение“: „Ние застрашаваме бъдещето си, защото ще се оформи една голяма група от хора на дъното, които няма да осъществяват потенциала си, няма да са в състояние да дадат приноса, който биха могли, за просперитета на страната като цяло“ (с. 285). Той отбелязва също, че „Средният БВП на глава от населението може да се покачва дори когато повечето хора в обществото ни не се усещат, че са по-бедни, но в действителност са по-бедни“ (с. 388).

За генезиса на бедността са написани много книги, статии, доклади и анализи. Съществува една интересна мисъл, която допълва, а може би повтаря описаните събития като метафоричен израз, който предизвиква още размисъл по темата: „Цялата история на човечеството представлява всъщност опитите на един човек да отнеме от друг нещо, което най-често не принадлежи на нито един от двамата“ (Дейвидсън, 2009, с. 236).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Дейвидсън, А. (2009). Гаргойл. С., Прозорец ЕООД.

Оксфам (*Oxfam*) - международно обединение на 17 организации, работещи в повече от 90 страни на света. Основано в британския град Оксфорд през 1942 г., като Оксфордски комитет за помощ на гладуващите (англ. *Oxford Committee for Famine Relief*).

Пикети, Т. (2020). Капиталът. XXI век. С., Изток-Запад.

Стиглиц, Дж. (2011). Свободно падане, С., ИнфоДАР ЕООД.

Стиглиц, Дж. (2016). Голямото разделение, С., Изток-Запад.

Уайнър, Е. (2020). География на мъдростта. В. Търново, Фабер.

Уилкинсън, Р., Кейт Пикет (2014). Патология на неравенството. С., Изток-Запад.

Харари, Ю. (2016). Sapiens. Кратка история на човечеството, С., Изток-Запад.

Харари, Ю. (2018). Homo Deus. Кратка история на бъдещето, С., Изток-Запад.

Харари, Ю. (2019). 21 урока за 21-ви век. С., Изток-Запад.

Notten, G., Chris de Neubourg (2011). Monitoring absolute and relative poverty „not enough“ is not the same as „much less“, The review of income and wealth, series 57, number 2, june 2011.